

ULUSLARARASI HUKUKTA DEVLETLERİN TANINMASININ HUKUKİ BOYUTU VE TANINMA İLE İLGİLİ BAŞLICA NORMLAR¹

Legal Dimension of Recognition of States in International Law and Basic Principles About Recognition

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ŞÖHRET²

Geliş Tarihi: 25.06.2018 Kabul Tarihi: 22.01.2019

ÖZET

Dünya sahnesine yeni bir devlet olarak çıkma arzusunda olan devletlerin tanınması, gerek mevcut devletler gerekse yeni devletler açısından bir takım hukuki sonuçlar doğurmaktadır. Esas itibarıyla yeni bir devletin tanınma işlemi bir bakıma bu devletin fiziki varlığının uluslararası toplum tarafından kabul edilmesinin yanında uluslararası hukuk perspektifinden bakıldığında ilgili siyasi oluşumun bir tür kişilik kazanarak statü değişikliğine neden olan bir durumu ifade etmektedir. Ancak tanıma konusu temelde yeni ortaya çıkan siyasal oluşumu devlet olarak tanıma iradesinde bulunan mevcut devletin vereceği bir karardır. Bu yönüyle yeni devletlerin tanınması konusu büyük ölçüde politik bir doğaya sahiptir ve bağımsız bir devletin kullandığı imtiyazlardan biri durumundadır. İki bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde yeni kurulan devletlerin tanınmasının hukuki boyutunu ifade ederek yeni doğan bir devleti tanımanın tanıyan devlet açısından ve tanınan devlet açısından hukuki etkilerini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan yeni devlet olma iddiasında olan devletlerle bu devletleri tanımayan devletlerin uluslararası hukuk açısından aralarındaki ilişkileri incelenerek Stimson doktrini olarak adlandırılan bilinçli tanımama yaklaşımı analiz edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde tanıma ile ilgili uluslararası hukukta yer alan başlıca normlar ortaya konularak Montevideo Sözleşmesi ile gündeme gelen objektif tanıma unsurları incelenmiştir. Bunun yanında tanıma konusunda uluslararası sisteme etki eden İngiltere ve ABD gibi ülkelerle Avrupa Birliği'nin standartları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tanınma, Devletlerin Tanınması, Tanınmanın Hukuki Boyutu, Tanınma Normları, Stimson Doktrini, Montevideo Sözleşmesi

ABSTRACT

Recognition of the states which are in the desire to emerge as a new state on the world stage has a number of legal consequences in terms of the existing states and the new states. In fact, the process of recognition of a new state is not only an acceptance of the physical existence of the state by the international community but also a situation that causes the status to change by acquiring a kind of personality from the perspective of international law. However, recognition is basically a decision made by the current state in the will to recognize the emerging political formation as the state. In this respect, the issue of recognition of new states has a largely political nature and is one of the privileges that an independent state uses. This study is consisting in two paragraphs, in the first part of this study; it reveals the legal aspects of the recognition of the newly established states and the legal effects in terms of the state recognizing the definition of a newborn state and the recognized state. On the other hand, the relations between the states which claim to be a new state and the states which do not recognize these states in terms of international law are examined and the approach to conscious definition called Stimson doctrine is analyzed. In the second part of the study, the main norms in international law related to recognition were put forward and the objective recognition elements coming into the agenda with the Montevideo Convention were examined. Besides, the recognition standards of the influential countries have been put forwarded such as United Kingdom and USA and also European Union.

Keywords: Recognition, Recognition of States, Legal Dimension of Recognition, Norms of Recognition, Stimson Doctrine, Montevideo Convention

¹ Bu çalışma yazarın Aralık 2014 tarihinde Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen Doktora Tezinin 3. bölümünden türetilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi. Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta:sohretmesut@yahoo.com. ORCID ID: 0000-0003-4052-9286

Giriş

Uluslararası hukukta devletlerin tanınması konusu hem geçmişte hem de günümüzde yeni ortaya çıkan veya bağımsızlığını kazanan siyasi oluşumların uluslararası sisteme kabul edilmesi noktasında oldukça önemli bir konudur. Öyle ki devlet olma iddiası ile ortaya çıkan yeni bir siyasi oluşumun tanınması veya tanınmaması öncelikle bu siyasi oluşum içinde yaşayan birçok insanın hayatını olumlu veya olumsuz olarak etkileyebilmekte hatta o bölgenin siyasi açıdan geleceğini ve uluslararası sistemdeki yerini belirlemektedir.

Bununla birlikte tanınma metaforu özünde hukuki veya siyasi açıdan mevcut bir devletin yeni ortaya çıkan bir devlete karşı göstermiş olduğu olumlu bir davranışa (manner) karşılık gelen bir olgudur. Çünkü bir siyasi otoriteyi devlet olarak tanıma öncelikle mevcut bir devletin söz konusu yapıyı kendisine eş değer görme veya muhatap kabul etmesini ifade eden bir durumdur. Bu açıdan mevcut devletlerin yeni bir siyasi otoriteyi tanımaları esasında devletlerin tek taraflı işlemleri içinde yer alan konu olup mevcut devletlerin bir hukuk kişinin hukuken önem taşıyan bir konuda o durumun varlığının saptandığına ve meşruiyetinin kabul edilmesine yönelik tek taraflı irade beyan etmeleri durumu şeklinde ifade etmek mümkündür. Bir başka deyişle tanıma, bir veya birden çok devletin bir siyasi otoritenin tüm hukukî sonuçlarıyla bir devlet oluşturduğunu onayladıkları tek taraflı hukuki bir işleme karşılık gelmektedir.

Fakat günümüz dünyasında bu hukuki işlemi uygulama noktasında mevcut devletlerin bir standartı olmadığı ve devletlerin yeni bir siyasi otoriteyi devlet olarak tanıma konusunda ortak hareket etmedikleri görülmektedir. Ayrıca bu konuda belirli kriterleri yerine getiren siyasal bir otoriteyi devlet olarak tanımak için uluslararası hukukta belirli bir otomatik mekanizma olmadığından devletler tarafından bir dış politika malzemesi olarak kullanılabilir. Bir başka deyişle tanıma bazı durumlarda mevcut bir devletin içişlerine müdahale anlamı taşıdığı gibi o devletin cezalandırılması ve bölünmesine de neden olabilmektedir. Diğer taraftan bu durum yeni bir siyasal otoritenin de mevcut devletlerin tavırları doğrultusunda ödüllendirilmesi ve kendi aralarına katılarak eş değer görülmesine neden olmaktadır.

Bu açıdan devletlerin tanınması konusunun politik bir doğaya sahip olduğunu ve bağımsız bir devletin kullandığı imtiyazlardan biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu yönüyle her devlet yeni bir siyasal otoritenin devlet olup olmadığını kendisi takdir etmek bir tür yetkisini kullanmaktadır. İşte bu noktada uluslararası sistemdeki her devlet kendi ulusal çıkarları doğrultusunda yeni bir siyasal oluşumu tanıma veya tanımama noktasında siyasi tercihte bulunarak bir grup insanın kaderlerine etki etmektedirler. Zira devlet olma iddiasında bulunan bir siyasal birim tanınmadığı zaman adeta belirli bir ülke üzerinde oluşan kara deliklere benzemektedir. Bir başka deyişle varlıkları somut bir şekilde görüldüğü halde diğer devletlerce (ignore) görmezden gelinmekte

veya yok sayılmaktadır. Aksi durumda yani yeni bir siyasal otoritenin devlet olarak tanınması durumu ise yeni bir siyasal otorite mevcut bir devletin içinden çıktığından o devletin toprak bütünlüğünün (territorial integrity) bozulmasına neden olmaktadır. Bu durum söz konusu devletin ayrıca alan olarak küçülmesine ve nüfus olarak azalmasına neden olmaktadır.

Hukuki açıdan bu durum değerlendirildiğinde karşımıza yine iki taraflı bir sorun çıkmaktadır. Çünkü yeni bir devletin ortaya çıkması günümüz dünyasında mevcut bir devletin bölünmesi suretiyle gerçekleştiğinden öncelikli olarak yeni bir devletin ortaya çıkması ve uluslararası toplum tarafından tanınması mevcut devletin belirli bir bölgesinde egemenlik kaybı yaşanmasına neden olurken bu toprak ve nüfus üzerindeki kontrolünü ve hakimiyetini kaybetmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan uluslararası hukuk penceresinden bakıldığında yeni tanınan devlet açısından ise statüsünün değişmesine ve uluslararası sistemde varlığının tescil edilerek hak ehliyetine (yükümlülük altına girebilmesi, borç – alacak ilişkisi) sahip bir birim haline gelmesine neden olmaktadır.

Bir başka deyişle yeni bir oluşumun devlet olarak tescil edilmesinden sonra da mevcut devletler, devlet statüsüne ulaşmış yeni bir oluşuma ait tüm hukuki sonuçları da kabullendikleri anlamına gelmektedir. Yani bu oluşuma devlet statüsü sistemdeki mevcut devletlerin sahip oldukları her türlü haktan yararlanma ve sorumluluk üstlenme yetkisi vermiş olmaktadır. Bu sayede yeni tanınan devlet ile bu devleti tanıyan devlet arasında diplomatik ilişki geliştirmenin yanında uluslararası hukuk bakımından tüm devletlerin teoride uyması gereken egemen eşitlik, içişlerine karışmama, toprak bütünlüğüne saygı gibi birçok ilkenin de kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte tanıma işlemi ile beraber tanıyan devlet ile tanınan devlet arasında uluslararası hukukta yer alan bir takım ve borçlar ve yükümlülükler doğmasına yol açarken üçüncü taraflar olarak diğer devletler ve uluslararası örgütler için yasal veya siyasal sonuç doğurmamaktadır.

1. Yeni Devletlerin Tanınmasının Hukuki Boyutu

Uluslararası hukukta devletlerin tanınması hususu incelendiğinde, dikkati çeken ilk ve en önemli tanımayla ilgili tanımın, Uluslararası Hukuk Enstitüsü tarafından, 17–24 Nisan 1936 tarihleri arasında gerçekleşen Brüksel toplantısında yapılmış olduğu görülmektedir. Uluslararası Hukuk Enstitüsü bu toplantıda, devletlerin tanınmasını şu şekilde ifade etmiştir. *“Yeni bir devletin tanınması, belirli bir ülke üzerinde, siyasî bakımdan teşkilatlanmış, var olan diğer herhangi bir devletten bağımsız ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri yerine getirmeye muktedir bir insan topluluğunun varlığının bir veya birçok devlet tarafından kabul edilmesi ve bu devletlerin yeni devleti uluslararası camianın bir üyesi olarak sayma niyetlerini açıklayan serbest bir*

tasarruftur.”³

Yeni kurulan bir devletin tanınma işlemi ile fiili varlığının kabul edilmesi, uluslararası hukuk açısından hak ve borçlar edinebilmesi yolunda bir statü değişikliğine yol açan bir durumdur. Zira, yeni bir siyasi oluşumun uluslararası hukuk açısından meydana gelebilmesi için mevcut devletler tarafından tanınması olması zorunlu mudur?, değil midir? Başka bir deyişle, bir devletin, kurucu öğelere (insan topluluğu, ülke ve bağımsız bir kamu otoritesi) sahip olsa bile, uluslararası hukuk bakımından dikkate alınabilmesi için tanınması olmazsa olmaz dördüncü bir şart mıdır? Yoksa maddi kurucu öğelere sahip olan bir birim, öteki devletlerce tanınmasa da uluslararası hukukta devlet olmanın koşullarını yerine getirmiş sayılmakta mıdır?⁴

Esas itibariyle tanınma konusunda bu sorulara verilecek cevaplar bu konudaki teorik tartışmaların da ana gündemini oluşturmaktadır. Zira kurucu (constitutive) teoriye göre bir devletin tanınması onun uluslararası hukuk kişiliğinin kurucu öğelerinden birini oluşturmaktadır. Bu görüşü savunanlar için bir devlet uluslararası hukukta ancak tanıma ile varlığını kazanabilmektedir. Diğer taraftan açıklayıcı (declaratory) teoriye göre ise bir devletin tanınması ortaya çıkan fiili durumun açıklanmasından başka bir şey olmayıp, devletin uluslararası hukuk açısından varlığının gerekli bir koşulu değildir.⁵

Tanınma konusunda burada altı çizilmesi gereken önemli bir nokta, **Yeni tanınan devletin uluslararası sistemdeki diğer egemen devletler ile eşit statüde olabileme hakkını ancak tanınmasıyla elde edebilecek olmasıdır.** Bu gerekçeden hareketle, yeni kurulan devlet, kendisini tanıyan devletler ile uluslararası antlaşmalar yaparak, borçlar ve haklar edinmek imkanına sahip olabilecektir. Bu çerçevede, yeni kurulacak ilişkiler çerçevesinde, diplomatik temsil hakkını elde edilecektir. İkinci önemli sonuç olarak, **egemen devletlerle aynı eşit statüye hak kazanan tanınan devlet, fiil ve eylemlerinden dolayı, uluslararası hukukun öngördüğü sorumluluk haklarını mütekabiliyete bağlı olarak yerine getirme yükümlülüğünü üstlenecektir.** Tanınan devlet, tanıyan devlet ile olan ikili ilişkilerinde mütekabiliyete bağlı olarak, **kendi iç hukuk düzenlerine saygı duyulması ve vatandaşlarının yargı kararları ile pasaport ve şahsi haklarının korunması hak ve yetkisini talep edebilir.** Böylelikle, tanıyan devlet, yeni tanınan devletin vatandaşlarının kamusal özgürlüklerden eşitlik ilkesi çerçevesinde istifade edebilmesi, yasaların koyduğu dokunulmazlık

³ Erdal, Selcen, “Uluslararası Hukukta Tanınma Kurumu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, 2005: s.159, ss.157–196

⁴ Pazarcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri Cilt–3, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s.3

⁵ Şöhret, Mesut (2012), “Uluslararası Hukukta Diplomatik Tanınma: Güney Osetya ve Abhazya’nın Mevcut Statüsü”, Uluslararası Kafkasya Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi, 2012, s.476, ss. 467–497

ve ayrıcalıklardan yararlanma hakkını kazanması söz konusu olabilecektir.⁶ Aksi takdirde yeni doğan devlet ile bu devleti tanıyan devlet arasında resmi kanallardan ve hukuki ilişkilerin geliştirilmesi veya en azından eşit iki birim arasında ilişki kurulması mümkün olmayacaktır.

Yeni doğan devletleri tanımanın bir diğer hukuki özelliği, bu işlemin bir tek-tarafli hukuksal işlem olmasıdır. Başka bir deyişle, bir devletin başka bir devleti tanıyıp tanımayacağı ve bunun zamanı tümüyle onun takdirine (discretion) bağlı bulunmaktadır. Yine, bu niteliğe bağlı olarak, tanıma işlemi göreceli etkili bir hukuksal işlemdir. Çünkü tanıma işlemi ile yalnızca tanıyan devlet bir hukuksal yükümlülük altına girmekte olup, öteki devletler bu işlem ile bağlanmamaktadır.⁷ Yani tanıma sadece yeni doğan devleti tanıma iradesinde bulunan mevcut devletin vereceği bir karardır. **Tanınma arzusunda olan devletin bu karara elbette dışarıdan etkisi olabilir ancak tanımak ya da tanımak kararı tamamen mevcut devletin yetkisinde olan bir durumdur.** Bu niteliği ile tanıma işleminin varlığı ve hukuksal değerinin yalnızca sahibinin varlığı ile doğduğu belirtilmiş olmaktadır. **Bunun doğal sonucu da tanımanın takdir yetkisi yalnızca sahibine ait olan bir işlemi oluşturmasıdır. Başka bir deyişle, bir devletin başka bir devleti tanıyıp tanımayacağı ve bunun zamanı tümüyle onun takdirine bağlı bulunmaktadır.**⁸Yine, bu niteliğe bağlı olarak, tanıma işlemi göreceli etkili bir hukuksal işlemdir. Çünkü tanıma işlemi ile yalnızca tanıyan devlet bir hukuksal yükümlülük altına girmekte olup, öteki devletler bu işlem ile bağlanmamaktadır. Hatta tanımanın bu göreceli hukuksal etkisi tanınan devlet için bile söz konusu olabilmektedir.

Uygulamada, eğer tanınan devletin tanımanın kapsamı ya da koşulları konusunda isteğine aykırı bir durumla karşılaşmışsa bu tanımayı hesaba katmama yoluna gittiği görülmektedir. Örneğin, 1968 yılında Belçika'nın Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıırken Milliyetçi Çin'in de varlığını kabul etmesi nedeniyle Belçika'nın tanıma işleminin Çin Halk Cumhuriyeti'nce hesaba katılmadığı bildirilmektedir. Tanımının etkisinin tanınan devletin kabulüne de bağlı olması nedeniyle Fransız Profesör Charles Chaumont'un tanımayı özel bir antlaşma olarak değerlendirmesine rağmen bir tek-tarafli hukuksal işlemin hukuksal etkisinin de muhatabınca kabulü sonucu doğacağı için burada özel nitelikli bir antlaşma bulunduğunu düşünmek aşırı bir değerlendirme olarak görünmektedir.⁹

⁶ Çaşın, Mesut Hakkı, Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları Cilt 1, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.422-423

⁷ Cavadov, Nurlan, "Azerbaycan ve Birleşmiş Milletler", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2008, s.20

⁸ Cavadov, s.20

⁹ Pazarıcı, s.5

Yeni devletlerin tanınması konusunda ortaya çıkan bir diğer hukuki durum ise mevcut bir devletin yeni doğan bir devleti hukuki olarak (de jure) tanıdıktan sonra bu işlemi geri alamayacağı yönündedir. Yani mevcut bir devlet siyasi hesaplamalar sonucu tanıdığı yeni bir devleti bir süre sonra ben tanımiyorum demesi pek olası değildir. Örneğin günümüzde tartışmalı bir konumda olan Kosova'yı tanıyan Türkiye önümüzdeki yıllarda Kosova ile yaşayabileceği siyasi veya ekonomik bir kriz sonrasında hayır ben Kosova diye bir devleti tanımiyorum demesi pek olası değildir. Benzer şekilde Mavi Marmara olayı sonrasında Türkiye ile İsrail arasında kopma noktasına gelen ilişkilerde Türkiye diplomatik ilişki seviyesini maslahatgüzarlık seviyesine indirmiş olsa da sonuçta ben İsrail diye bir devleti tanımiyorum dememiştir.

Ancak, tanımanın tek-tarafli hukuksal bir işlem olması nedeniyle, öğretinin bir kısmı tanımayı geri almanın hukuksal açıdan olanaklı olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte, bu son görüşü benimseyen yazarlar bile, gerek meydana getireceği siyasal sorunlar gerekse tanımanın göreceli etkisinin geri alınmasında da geçerli olması ve öteki devletleri bağlamaması nedeniyle, geri alınma olasılığının etkisinin çok sınırlı olacağını bildirmektedir. Buna karşılık, öğretide tanımanın geri alınmamasının uluslararası hukukun kimi genel ilkelerine dayandırıldığı görülmektedir. Örneğin, Belçikalı Profesör J.J. A. Salmon, bu iyi niyet ilkesinin ya da **estoppel ilkesinin**¹⁰ uygulanmasına bağlamaktadır. Ancak Ağırlıklı eğilim bir devleti *de jure* tanımanın geri alınamayacağı yönündedir. Nitekim 1933 tarihli Devletlerin Hakları ve Ödevleri Sözleşmesi ve Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün 1936 yılı kararı tanımanın geri alınamayacağını öngörmektedir. Uygulamada tanımanın geri alınmasının bir devletin bağımsızlığını kaybettiği zaman olanaklı olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle bir devletin başka devletlerce ilhaki karşısında söz konusu olup birçok örneğe rastlanmaktadır. Ancak, tanımanın geri alınmasının açık-seçik olması gerekmekte olup, diplomatik ilişkilerin kesilmesi de bu anlama gelmektedir.¹¹

1.1. Devlet Olma İddiasında Bulunan Yeni Siyasi Birimleri Tanımanın Hukuki Etkileri

Yeni doğan bir devleti tanımanın tanıyan devlet açısından ve tanınan devlet açısından birçok hukuki, siyasi, ekonomik, diplomatik ve sosyo-kültürel etkileri bulunmaktadır. Tanıma işlemi gerçekleşikten sonra bu işlemin ortaya çıkardığı hukuki etkiler genel itibariyle 4 şekilde olmaktadır. Bunlar;¹²

¹⁰ Estoppel İlkesi: Hukukta daha önce yapılan bir işin veya verilen ifadenin sonradan ileri sürülen bir iddiayı savunmaya engel olması durumu

¹¹ Pazarıcı, s.6

¹² Kocaman, Selcen "Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2004, s.35-36

1. **Tanınan devlet ile Tanıyan devlet arasında tüm yönleriyle uluslararası ilişkinin kurulması imkanının hukuki olarak ortaya çıkması** (Böylece, tanıyan devlet ile tanınan devlet arasında özellikle siyasi, ekonomik ve ticari antlaşmalar yapılması ve diplomatik ilişkileri kurulması olanaklı olmaktadır.)
2. **Tanınan devletin kamu işlemlerine tanıyan devlet iç hukuk düzeninde de saygı gösterilmesi** (Böylece, tanınan devletin verdiği pasaport, vize ve öteki kamu belgeleri tanıyan devlette de, ilke olarak, geçerli belgeleri oluşturmaktadır. Yine, tanınan devletin yargı kararları, ilke olarak, öteki devletlerde de kimi koşullara bağlı olarak uygulanma olanağı kazanmaktadır. Örneğin Kosova'yı tanıyan Türkiye'nin Kosova devletinin vermiş olduğu pasaportları tanınması bu kapsamda değerlendirilebilir. Buna karşılık Kosova'yı tanımayan Yunanistan devleti için Kosova'nın verdiği pasaportların bir geçerliliği yoktur denilebilir.)
3. **Tanınan devletin tanıyan devlet nezdinde dokunulmazlık ve yargı bağımsızlığından yararlanması** (Böylece, tanınan devlet organlarının kamusal işlemleri ve kamu gücünü kullandığı faaliyetlerine ilişkin olarak tanıyan devlette, ilke olarak, ve diplomatik dokunulmazlık (diplomatic immunity) uygulanmaktadır.)
4. **Tanınan devlet ile tanıyan devletin birbirlerinin uluslararası sorumluluklarını ileri sürme haklarının doğması** (Böylece, tanıyan devlet ile tanınan devlet arasında bir anlaşmazlık durumunda her 2 devlet herhangi bir konuda anlaşmazlığa düştüklerinde ya da bir taraf diğer tarafın uluslararası hukuktan doğan haklarını ihlal ettiğinde eşit statüde haklarını arayabilecektir. Örneğin KKTC devleti uluslararası toplum tarafından tanınmadığı için Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) uluslararası arenada Kıbrıs'ın resmi temsilcisi olarak muhatap alınmakta buna karşılık KKTC yok sayılmaktadır. Bu nedenle diğer devletler ile bir anlaşmazlık durumunda Kıbrıs Cumhuriyeti devletini GKRY temsil etmektedir.)

Tanınmanın de jure ya da de facto yapılmış olması, de facto tanıma geri alınmadığı sürece, ilke olarak herhangi bir değişiklik getirmemektedir. Ancak, bazı ulusal yargı organları de facto tanınan devletin kamusal işlemlerini hukuksal açıdan tanıırken bu işlemlerin geçerliliğini yalnızca tanınan devletin otoritesini fiilen kurduğu ülke ile sınırlı tutmakta ve bunun dışındaki alanlar için hukuksal etki tanımayı reddetmektedir. Diğer taraftan, en azından ABD ve İngiliz mahkeme kararlarına göre, ister de jure isterse de facto tanıma konusu oluştursun, ***bir devlet tanındıktan sonra bu tanımının geriye yürüdüğü kabul edilmektedir. Bunun sonucunda ise ilgili devletin kamusal işlemlerinin geçerliliği tanıma tarihinden bu yana değil de, o devletin fiilen kurulduğu tarihten (critical date) bu yana kabul edilmektedir.***¹³

¹³ Pazarıcı, s.13

1.2. Devlet Olma İddiasında Bulunan Yeni Siyasi Birimleri Tanımayan Devletlerin Hukuki Durumu

Uluslararası platformlarda belirli bir bölge üzerinde etkin kontrole sahip olan ancak diğer devletler tarafından tanınmayan bölgeler (tanınmamış devletler) fiilen var oldukları sürece uluslararası düzeyde hesaba katılmak zorunda bulunmaktadır. Bu durum en çok tanınmayan devletin fiili otoritesinin bulunduğu ülke üzerinde öteki devletlerin ya da yurttaşlarının faaliyetleri bulunduğu söz konusu olmaktadır. Böylece, uygulamada genel olarak tanınmayan bir devletin denetimindeki hava sahasından uçuşların bu devletin izni ile yapılması ve karasularından geçiş sırasında zararsız geçiş kuralına uyulması gerektiği kabul edilmektedir. Örneğin Rusya Federasyon'u hariç uluslararası sistemde yer alan diğer büyük devletlerce tanınmayan Abhazya ve Güney Osetya devletlerinin kara veya hava sahasını kullanmak durumunda kalan ve bu ülkeleri tanımayan bir devlet usulen de olsa tanımadığı bu bölgelerden zararsız geçiş yapmak için izin almak durumundadır. Fakat bu bölgeleri tanımayan mevcut bir devletin bu bölgelerden izin alması Abhazya ve Güney Osetya'yı fiilen tanıdığı anlamına da gelmemektedir.

Aynı şekilde bir devlette geçerli olan uluslararası özel hukukun yasalar çatışması kurallarına göre mahkemeleri tanınmayan ancak fiilen var olan bir devletin yasalarını uygulayıp uygulamayacağı sorusuna, sorun tartışmalı olmakla birlikte, öğretide ve uygulamada birtakım koşullarla olumlu cevap verildiği gözlenmektedir. Yine, kimi devletlerin tanımadıkları devletlerin ülkesinde yurttaşları bulunması durumunda, tanımaya gitmeden bu yeni devletlerle konsolosluk ilişkileri kurdukları gözlenmektedir.¹⁴ Örneğin günümüzde Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 47 devlet Tayvan'ı resmi olarak tanımasalar da bu devlet ile ekonomik ve kültürel ilişkiler kurmaya devam etmektedirler. Bu ülkelerin neredeyse tamamı resmi olmasa da Tayvan'da büyükelçilik benzeri, ekonomik ve kültürel ilişkilerin gerçekleştirildiği ofislerle faaliyet göstermektedirler.

Diğer taraftan, tanınmayan kimi devletlerin fiilen yerleşmiş durumları nedeniyle, uluslararası hukukun kimi kurumlarından yararlanmalarının kabul edildiği görülmektedir. Böylece, tanınmayan bir devlete karşı uluslararası yargı organları önünde dava açılması olanağı bulunmaktadır. Örneğin, Korfu Boğazı Davası Uluslararası Adalet Divanı (UAD) önünde İngiltere ile bu devletin tanımadığı Arnavutluk arasında bir dava olup Divan bunda bir sakınca görmemiştir.¹⁵ Yine, 1949 Cenevre Sözleşme'lerinin 2. ve 3. maddelerine dayanarak taraflarından biri tanınmayan bir devlet de olsa silahlı çatışmalar

¹⁴ Pazarıcı, s.14

¹⁵ Bal, Ali "Devletin Uluslararası Sorumluluğunun Doğması" Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, s.14

durumunda insancıl hukuk kurallarının uygulanması üstü kapalı olarak görülmektedir. Daha önce de bildirdiğimiz gibi kimi yazarlar savaş tutsakları değişimi gibi sınırlı konularda tanınmayan devletlerle antlaşma yapılabileceğini öngörmekte olup, uygulamada da bu yolda örneklere rastlanmaktadır.¹⁶

1.3. Bilinçli Tanımama (Non-Recognition) Yaklaşımı ve Stimson Doktrini

Uluslararası hukuka aykırı bir biçimde kuvvet kullanarak işgal, iltihak yoluyla kurulan bir devletin tanınması da uygulanan uluslararası hukukun yasakladığı bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda devletlerin genel tepkisi söz konusu siyasi oluşumu devlet olarak tanımama yönünde olmaktadır. Ancak buradaki ince detay tanımama (non-recognition) bir **hükümetin veya devletin değil, kanunsuz yollardan oluştuğu düşünülen bir durumu tanımama** manasında kullanılmasıdır.¹⁷ Burada tanınmayan durum çoğu zaman bir siyasi olay karşısında üçüncü devletin uluslararası hukuka aykırı müdahalesi şeklinde görülen bir işgal veya ilhak ya da self-determination hakkı olmayan bir topluluğun ayrılıkçı hareketi sonucunda kurulan devletlerin tanınmasına ilişkin olarak söz konusu olmaktadır.

Bilinçli tanımama yaklaşımı kökenini, Latince **ex injuria jus non oritur**, (*law does not arise from injustice*) **yasadışı durumlardan yasal sonuçlar ortaya çıkamaz prensibinden alan bu düşüncede yasadışı yollardan elde edilen hiçbir kazanım kanuni olarak tanınmaz**. Bu anlayışın bir yansıması olarak 1928 yılında imzalanan Kellogg-Briand Paketi ile bu tarz durumların yasadışı ilan edileceği kabul edilmiştir.

1932 yıllarının sonlarında Mançuryada “Manchukuo Devleti” bağımsızlığını ilan etti. Bu ilan MC Misakinin söz konusu hükmünün uygulanıp uygulanamayacağı tartışmalarını da beraberinde getirdi. Çünkü 1931 yılında bir Çin eyaleti olan Mançurya, Japonya tarafında işgal edilmişti. İşgalden sonra da Manchukuo devleti ilan edildi.¹⁸ Japonya halkın talepleri doğrultusunda Manchukuo devletinin ilan edildiğini savundu. Japonya’ya göre Çin’in bütünlüğüne saygı gösterme zorunluluğuna karşın, bu durumun Çin halkının self-determinasyon hakkının elinden alınacağı şeklinde yorumlanamayacağını ileri sürüyordu. 1932 yılı Eylül ayında Japonya Manchukuo devletini tanıdı. İlk olarak, ABD Mançurya’da bu yeni durumu tanımama niyetini açıkladı. Aslında Mançurya sorunu ortaya çıkmadan önce Çin ve Japonya’ya gönderilen benzer notlarda, ABD Sekreteri Henry Lewis Stimson ülkesinin 27 Ağustos 1928 tarihindeki Paris Paktinin sözleşme maddelerine ters düşecek hiçbir durumu,

¹⁶ Pazarıcı, s.14

¹⁷ Çaşın, s.421

¹⁸ Azarkan, Ezeli, Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması: Slovenya–Hırvatistan–Bosna Hersek, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, s.81

anlaşmayı ya da sözleşmeyi tanımayaya niyeti olmadığını açıklamıştı.¹⁹

ABD, Milletler Cemiyeti (MC) üyesi değildi ve bu nedenle Misakin 10 maddesinin tartışmasına girmek istemiyordu. Zira MC Misakinin 10. maddesinde: “Topluluk üyeleri, tüm topluluk üyelerinin mevcut siyasi özgürlüğünü ve bölgesel entegrasyonu harici saldırganlara karşı korumak ve saygı göstermekle yükümlüdür” hükmü bulunmaktadır. Bu nedenle, Stimson düşüncesini antlaşmaya taraf devletlerin karşılıklı ilişkilerinde meşru bir araç olarak savaşı reddeden ve taraf devletler arasında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözümünü amaçlayan Kellogg-Briand Paktına dayandırdı. MC Misakinin 10. maddesine bir ilave yaptı MC bu eklemeye Stimson’un düşüncesini geliştirerek tüm üyelerinin izlemesi “gerekli” bir tanımama politikası oluşturdu. MC bu politikasının sağduyudan çok bir zorunluluk konusu olduğunu tekrar belirterek cemiyet bu politikanın tüm üye devletlerin izlenmesi gerekli bir politika olduğu yönünde karar aldı. MC oluşturduğu özel bir komisyon aracılığıyla Çin’e yapılan Japon saldırısı ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri soruşturduktan sonra, 1933 yılında Çin’in Mançurya üzerindeki egemenliğini kabul etti. Bu karar aynı zamanda Japonya’nın Mançukoku’yu tanımamasının hukuki olmadığını da teyit ediyordu.²⁰ Bu durumda, bilinçli tanımama yaklaşımının hukuki olmayan bir durumu hukukileştirmesini engellemesi bakımından makul bir strateji olduğunu ifade etmek mümkündür.

Japonya MC’nin bu kararına tepki olarak Çin’den çekilmektense, MC’den çekilerek karşılık verdi. Japonya’nın MC çevresinden Mancurya’daki durumunu hukukileştirme yönünde bir çaba içine de girmedi. Ancak daha sonraki yıllarda meydana gelen benzer gelişmelerde MC’nin ve ABD’nin aynı tepkiyi veremediğini görmek mümkündür. Öyle ki MC 1935 yılında İtalya’nın Etiyopya’yı işgal etmesi ve 1938 yılında Avusturya’nın Almanya tarafından ilhak edilmesine yeterli ve etkin bir şekilde karşı çıkamamış kendi üyesi 2 devletin işgalini sadece kınamakla yetinmişti. Bu olaylar MC’nin üyelerinin toprak bütünlüğünü korumada başarısızlığının bir göstergesiydi. MC’nin bu işgalleri engellemedeki başarısızlığı ve işgalci devletleri cezalandırma yönündeki yetersizliği cemiyetin inandırıcılığını büyük ölçüde gölgeledi. Bir eleştirmenin ustaca benzettiği gibi, “at kaçtıktan sonra ahırın kapısını kapatmak” gibiydi.²¹

Uluslararası hukukun çevresinde dayanaklar aranmasına rağmen 1930’lu yıllarda gerek Mançurya’nın işgalini getirdiği geçici düzensizlik ve gerekse diğer işgaller uluslararası ilişkilerde düzeni sağlayamamıştır. Aslında, daha

¹⁹ Turns, David “The Stimson Doctrine of Non-Recognition: Its Historical Genesis and Influence on Contemporary International Law”, Chinese Journal of International Law, Cilt 2, Sayı 1, 2003, s.118–119

²⁰ Azarkan, s.82

²¹ Azarkan, s.82

önce bir kısım MC üyesinin yaptığı gibi İngiltere ve Fransa sonunda tanımama politikalarından vazgeçtiler, istisnai bir önlem olarak her biri 1938 yılında İtalya'nın Etiyopya üzerindeki egemenliğini kabul ettiler onların amacı tanımama politikası ve ekonomik yaptırımlardan sonra genel barışı korumaktı; ama bu hareketin farklı bir etkisi oldu. Bu hareket uzaklaştırıcı olmaktan çok ilerde yapılacak işgallere başlama cesareti vermiştir. Bunun sonucu olarak 1939 yılında Arnavutluk işgal edildi. Bunun ardından İngiltere ve Fransa tanımama politikalarına dönüş yaptılar.

Söz konusu bilinçli tanımama (non-recognition) yaklaşımı BM döneminde meydana gelen birçok olayda uluslararası hukuk ilkesi olarak benimsenmiştir. Güç kullanma, işgal, ilhak, fetih ve hatta ırk ayrımcılığı gibi ortaya çıkan siyasi oluşumların tanınmaması yönünde bir mazaret (excuse) olarak kullanılmıştır. Örneğin Rodezya'daki yönetim hükümet kurma ve toprakları üzerindeki kontrolü elinde bulundurmasına rağmen, BM Güvenlik Konseyi 1965 yılında aldığı 216 sayılı karar ile üye devletlerden Rodezya'nın tek taraflı bağımsızlık ilanını tanımamalarını istemiştir.²² BM'nin yaptığı çağrının gerekçesi Rodezya'da iktidarda beyaz azınlık bulunması ve bu iktidarın ırk ayrımcılığı politikasını izlemesine dayanmaktaydı. Bu durum, BM Genel Kurulunun almış olduğu 1514 karar kapsamına girmekteydi. Söz konusu kararda vesayet altındaki ülkelerde ırk, renk vb. ayrımcılığın yapılmaması istenmekteydi.²³

Diğer taraftan 15 Kasım 1983'te KKTC'nin ilanından hemen sonra Güvenlik Konseyi, uluslararası hukuka aykırı kuvvet kullanma yoluyla kurulduğu varsayımı çerçevesinde 18 Kasım 1983 tarihli ve 541 sayılı kararı ile KKTC'nin ayrılmasını hukuksal açıdan geçersiz ilan edip Kıbrıs Cumhuriyeti'nden başka bir devletin tanınmaması çağrısında bulunmuştur.²⁴ Ayrıca 11 Mayıs 1984 tarihli 550 sayılı kararı ile de açıkça KKTC'nin tanınmaması çağrısını yapmıştır. Güvenlik Konseyi'nin TC'nin Kıbrıs'a karışmasının Garanti Antlaşmasına dayalı olması durumunu ve Kıbrıs Türk toplumunun self-determinasyon hakkını hesaba katmayan bu kararları KKTC'nin Türkiye dışında başka devletlerce tanınmamasının başlıca nedeni olmuştur.²⁵

Self-determination hakkına sahip olmayan toplulukların devlet ilan etmesi durumunda da bu devletlerin tanınmaması gerektiği B.M. Güvenlik Konseyi'nin çeşitli kararlarında yer almıştır. Bilindiği gibi self-determination

²² UN Security Council Resolutions, S/RES/216, Southern Rhodesia, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/216\(1965\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/216(1965)) Erişim Tarihi: 18.06.2018

²³ UN General Assembly Resolution, (1960). A/RES/1514/XV, Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml>, Erişim Tarihi: 19.06.2018

²⁴ UN Security Council Resolutions, S/RES/541, Cyprus, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/541\(1983\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/541(1983)) Erişim Tarihi: 18.06.2018

²⁵ Pazarıcı, s.8

hakkı uygulanan uluslararası hukukta açıkça yalnızca sömürgelelikten kurtulma durumunda kabul edilmemekte olup, öteki ayrılıkçı hareketler bakımından, ülkesel bütünlük ilkesine aykırı düştüğü için, genellikle reddedilmektedir.

Esasında 1. Dünya Savaşı öncesi uluslararası hukuk uygulaması tanımama politikasına karşı argümanlar içermektedir. Güce dayalı sınır genişletme klasik uluslararası hukukçular arasında destek bulabilmektedir; Grotius ve Vattel'de fetihlerin haklılığının kabulü yönünde temel bir inanç vardı. Onlar devletlerarası savaşların uluslararası toplumsal düzenin sağlanmasında fayda sağlayacağını ileri sürmekteydiler. Eğer bir ülke başka bir devlet tarafından askeri bir buyruk altına alınırsa ve üçüncü bir devlet bu durumdan etkilenmediyse o zaman, işgal haklı bir eyleme döner galip gelen devlet açısından düşmanlık sona erer. Bunu yanında işgal edilmiş bölge galip devletin topraklarına katılıp hukuki bir niteliğe kavuşur. Bu durumda da, uluslararası alanda düzenin sağlanmasına katkıda bulunur.²⁶

Bilinçli Tanımama (non-recognition) kendi başına etkili güvenlik sistemi oluşturamazken, yine de Stimson Doktrin'inin uluslararası hukuk kurallarının gelişmesine katkı olduğunu söylemek mümkündür. Uluslararası politikadaki ani gelişmeler ve değişimler hukuk ve gerçek durumlar arasında bir uyum sağlayabilmektedir. Bu gerçek durumlar, o zamanki koşullarda, bazen hukuki olamasa bile devletler bunu isteksiz bir şekilde kabullenmek zorunda kalırlar. Ancak, uluslararası hukuk tüm olgular kabullenmişse, hatta bunlar hukuki olmayan hareketler olsalar da, bir hukuk sisteminin tohumlarını içinde barındırabilmektedir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında BM üyesi devletlerin günümüzde güç kullanarak ülke edinme yaklaşımına soğuk baktıkları görülmekle birlikte bazı durumlarda destekledikleri de görülmektedir. Örneğin Sudan ve Güney Sudan arasında uzun yıllardır yaşanan çatışmalar sonunda Güney Sudan'ın Sudan'dan ayrılması ve Doğu Timor'da yürütülen bağımsızlık mücadelesine uluslararası toplumun verdiği destek bilinçli tanımama yaklaşımı ile çelişmektedir. Diğer taraftan Güney Osetya ve Abhazya gibi bölgelerde yaşanan çatışmalar sonucunda bu bölgelerin bağımsızlık ilanlarına uluslararası toplumun nerdeyse bir bütün olarak gösterdiği tavır Stimson doktrininin varlığını bir kez daha göstermektedir. Bu yönüyle bilinçli tanımama yaklaşımının günümüzde mevcut devletler için siyasi bir araç haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2. Tanınma ile İlgili Uluslararası Hukukta Yer Alan Başlıca Normlar

Bir siyasal oluşumun devlet olarak nitelendirilebilmesi için hangi kriterlere sahip olması gerektiği ve devlet olarak tanınması konusunda ilk olarak

²⁶ Korman, Sharon, "The Right of Conquest, The Acquisition of Territory by Force in International Law and Practice", Clarendon Press, Oxford, 1996, s.25– 26

Uruguay'ın başkenti Montevideo'da düzenlenen 7. Amerikan Devletleri Uluslararası Konferansında ortaya konulmuştur. Buna göre bir oluşumun devlet olabilmesi için asgari 4 özelliğinin olması gerektiği ifade edilmiştir. Montevideo'da belirlenen bu kriterler bugüne kadar devletlerin tanınması konusunda en sık başvurulan referans kaynak olmuştur. Ancak bu kriterlerin dışında sonraki yıllarda belirlenen ve ortaya konulan başka kriterler de belirlenmiştir.

2.1. Montevideo Sözleşmesi ve Objektif Tanıma Unsurlarının Ortaya Çıkışı

1933 yılında imzalanmış olan Devletlerin Hak ve Yükümlülüklerine İlişkin Montevideo Sözleşmesinin devlet olma koşullarını ve devletlerin tanıma şartlarını içeren temel bir uluslararası hukuk belgesi niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Montevideo Sözleşmesi imzalanıncaya kadar geçen süre zarfında uluslararası hukuka ilişkin gelişmeler incelendiğinde yeni bir siyasal oluşumun devlet olarak nitelendirilebilmesi için hangi niteliklere sahip olması gerektiği konusunda hukuki bir belge bulmak oldukça zordur. Uluslararası sistemin 1933'ten günümüze kadar geçen yaklaşık 85 yıllık süre içinde geçirdiği değişikliklere rağmen, Montevideo Sözleşmesinde yer alan, yeni bir oluşumun devlet sayılabilmesi için gereken objektif koşullarda bir değişikliğe gidilmediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ancak devletleri tanıma konusu ile ilgili olarak modern devletin kuruluşundan hemen sonra değil de neden 1930'lu yıllara kadar bir kodifikasyon çalışmasının olmadığını ya da neden bu tarihe kadar beklenildiğini düşünmek gerekmektedir. Aslında bu soruyu şu şekilde sormak daha sağlıklı olacaktır. Dünyadaki mevcut devletler ne oldu da yeni devletlerin tanınması ile ilgili olarak neden objektif tanıma unsurları belirlemek durumunda kaldılar? Esasında tanıma konusunda meydana gelen gelişmelerin 1800'lü yıllarda Latin Amerika devletlerinin bağımsızlık kazanma süreçlerinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Bu konuda ilk çalışmaların İngiliz devlet adamları tarafından geliştirildiğini söylememiz mümkündür. İngiliz devlet adamları yeni kurulan bir devletin tanıma koşullarını belirleyerek bu dönemde bir standart oluşturdular. Söz konusu dönemde Tanınma koşullarının belirlenmesi, büyük ölçüde, Latin Amerika'da kurulan yeni devletlerin bağımsız devletler olarak tanınması gereğinden ortaya çıkmıştır. Orta ve Doğu Avrupa'nın güçlü devletlerinin girişimleriyle yasal hükümet temelinde oluşturulan Avrupa Uluslararası Hukuku yeni devletlerin ve oluşumların hukuki olarak varlıkları tam kanıtlandıktan sonra tanınmaları gerektiğinin belirtmekteydi.²⁷ Bu hukuka göre devletler hukuki olarak kurulmalı veya yeni devletler başka bir devletin topraklarından

²⁷ Azarkan, s.27

ayrılmak suretiyle kurulmuş ise kendisinden ayrılan devletin bu yeni devlete izin vermesi halinde diğer devletler yeni devleti tanımalıdır. Aksi takdirde, bu şartları yerine getirmeyen yeni oluşum devlet olarak tanınmamalıdır.²⁸

ABD ve İngiltere uluslararası topluma yeni oluşumların katılabilmesi ve bu oluşumların devlet olarak tanınması için 19. yüzyılda bazı bildirimler yayınladılar. Çünkü bu dönemde Latin Amerika'da İspanyol kolonilerinin isyanı tanınma konusunda bir hukuksal düzlenme yapma gereği ortaya çıkardı. Güney Amerika'daki bağımsızlık hareketlerini başlatan gelişme Fransa'nın İspanya'yı 1808 yılında istila etmesi oldu. Fransa'ya karşı İspanya'nın yanında savaşa giren ABD kolonileri askerleri sonradan bağımsızlık hareketlerini başlattılar. Güney Amerika Devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları 19. yüzyılın en önemli gelişmelerindendir. ABD Rio de la Plata Vilayetler Birliğini, Kolombiya, Şili ve Meksika'yı 1822 yılında tanıyarak, bu devletlere elçi atadı. İki yıl aradan sonra İngiltere'de bu devletleri de tanıdı. Bu gelişmeler İspanya tarafından kınanmıştır. İspanya bu ülkelerdeki egemenliğin kendisinde olduğu, bu nedenle bu oluşumların tanınmasının hukuka aykırı olduğunu savundu.²⁹

Güney Amerika'da bağımsız devletlerin kurulması tanımaya ilişkin iki önemli ilkenin formüle edilmesi sonucunu doğurdu. Bunlar;

- 1. Şartlı Tanıma:** İngiltere, Brezilya ve Meksika'yı tanımak için köle ticaretlerini yasaklamalarını istedi. Böylece tanıma devletlerin yerleşik uluslararası kurallara uymasını sağlama yönünde bir araç olarak kullanıldı.
- 2. Toprak Bütünlüğüne Saygı:** Kolonilerin bağımsızlığa kavuşması koloniler arası sınır uyumsuzlukların ortaya çıkma olasılığını ortaya çıkardı. Bu nedenle, yeni devletlerin uti possidetis ilkesine uymalarını sağlama ve onları devlet haline getirme amacı güdülmüştü. Bu açıdan koloni döneminde eyaletler arasında geçerli olan sınırlar kabul edilmiştir. Uti possidetis juris (Daha önce neye sahipsen ona sahio ol) ilkesi olarak adlandırılan bu ilkeye göre koloni altında buldukları dönemdeki ülke sınırları o devletlerin bağımsızlıklarını kazandıklarında kendi ulusal sınırları olarak kabul edilmiştir.

Latin Amerika'da ortaya çıkan yeni devletlerin tanınmaları için ek şartlar da dayatılmıştı. İngiltere'nin Güney Amerika ile görüşmelerini yürüten Lord Canning bu devletlerin tanınması için insan haklarına ilişkin dört maddelik öneri sunmuştu. Bunlar;

²⁸ Grewe, Wilhelm Georg, The Epochs of International Law, Translated by Micheal Byers, Goettingen, Walter de. Gruyter, 2000, s.497-498
<http://books.google.com.tr/books?id=b6LkdpfRNZgC&dq=wilhelm+g+grewe+internationa+l+law&pg=PP1&ots=gkBW-qHlt> - Erişim Tarihi: 18.06.2018

²⁹ Azarkan, s.27

- 1. Yeni kurulan devletleri kendi halkalarının onayını alma**
- 2. Bütün ülkeye sahip olma**
- 3. Ülkede otoritelerini kurma**
- 4. Köle ticaretini yasaklayacağını belirtme**

Bu dönemde Tanıma için uluslararası ilkelerin yokluğu, güçlü devletlerin her birinin tanıma için farklı şartlar belirlenmesi zorunlu kılmıştı. Ayrıca, İngiltere'nin belirlediği şartlar yoruma açık şartlardı. Örneğin; bir devletin ülkesinde kamu düzenini sağlama şartı tanıma için zorunlu şartlardan birisiydi. Ancak, bu şart göreceli ve yoruma açık bir şarttı. Bundan dolayı, bu şarta dayanarak güç devletler, tanıma zamanını kendilerince belirleyebilme olanağını elde etmişlerdi. Ayrıca Avrupalı devletler Latin Amerika'da ortaya çıkan yeni bir devleti Hıristiyan Avrupa Devletleri ailesine almak için sadece bu şartları yeterli görmeyerek böylesi bir oluşumun (yeni devletin) belli bir uygarlık düzeyine ulaşmasını gerekli görüyorlardı.³⁰ Bir başka deyişle bu dönemde devlet olmanın bir başka koşulu da uygar dünyanın yani o dönemde Avrupa'nın değerlerini benimsemesi olduğunu söylemek mümkündür.

Latin Amerika'daki devletlerin devlet olma süreçlerini ve sonrasında tanınmalarını sağlayan gelişme o dönemde büyük bir güç olarak ortaya çıkan ABD'nin Amerika kıtası üzerinde soyunduğu liderlik olarak ön plana çıkmasıdır. Zira Avrupa'da kendilerini barışın koruyucuları olarak gören büyük güçlere benzer şekilde, ABD'de kendinin Güney Amerika'da barışı sağlayıcı ve birleştirici bir güç olarak gördüğünü söylemek mümkündür. Diğer yandan Latin Amerika devletlerinde var olan benzer kültürel ve politik değerlerin yanında İspanya'nın tekrar eski kolonileri ele geçirebileceği yönündeki korku işbirliği ve ortak hareket etme düşüncesini arttırdı. Bu durum ABD'nin liderlik rolü ile pekişince 1800'lerin son çeyreğinden itibaren hem yabancı devletlerin işgallerine karşı hem de siyasal sorunların barışçıl çözümü için bir dizi konferanslar düzenlenerek uluslararası hukuka ilişkin sorunlar ile ticari ve siyasal sorunlar tartışılmıştır.

Amerikan Devletleri Uluslararası Konferansı ismiyle düzenlenen bu konferanslar dizisi Amerika kıtasında yer alan mevcut devletlerin sorunlarının barışçıl yollarla çözümünde önemli katkılar sağlamıştır. Örneğin 1923 yılında "Amerikan Devletleri Arasında Çatışmalardan Kaçınılmasına İlişkin" bir sözleşme imzalandı. Bu sözleşme uyuşmazlıkların temel nedenini araştırmak amacıyla bir komisyonu kurması bakımından önem taşımaktadır. Ancak söz konusu bu konferanslar dizisi içinde devletlerin tanınması veya tanıma konusunu o tarihe kadar belki de en kapsamlı şekilde inceleyen ve bu konuda objektif unsurlar ortaya koyan konferans 3–26 Aralık 1933 tarihleri arasında Uruguay'ın başkenti Montevideo'da düzenlenen 7. Amerikan Devletleri Uluslararası Konferansı olduğunu söylemek mümkündür.

³⁰ Azarkan, s.28

Konferansta devletlerin yükümlülükleri ve hakları, suçluların iadesi, siyasi mülteci ve uyrukluk konularını içeren 6 antlaşma imzalanmıştır. Ancak söz konusu bu antlaşmalar içinde en önemlisi Devletlerin Hakları ve Yükümlülükleri başlıklı toplam 16 maddeden ve çekincelerin yer aldığı kısımdan oluşan antlaşmadır. Söz konusu bu antlaşmanın ilk 10 maddesi devletlerle ve tanınma ile ilgili unsurlara yer verirken diğer maddeler antlaşmanın uygulanması ile ilgilidir. Bu bakımdan aşağıda ilk 10 madde yer almaktadır.³¹

1. Bir devletin uluslararası hukukun kişisi olabilmesi için yani bir devletin devlet olarak uluslararası hukukta kabul edilebilmesi için şu yeterliliklere sahip olmalıdır.
- **Kalıcı Nüfus:** Kalıcı nüfusun var olması en önemli kriterlerden biridir. Bu anlamda nüfusun çokluğu veya azlığı önemli bir unsur olmayıp en önemli unsur nüfusun kalıcı olmasıdır. Burada “kalıcılık” kelimesiyle anlatılmaya çalışılan, nüfusun hareket etmediği veya göç olgusunun hiç olmadığı değil, daha çok nüfus arasında bir sosyal bütünlük olması ve nüfusun makul bir sabitlik göstermesidir.
- **Tanımlanmış bir ülke:** Ülkenin belirli bir bölgede bulunması kriterinin karşılanmasında, ülkenin üstünde hak ettiği topraklarının bir bölümünün işgal altında olması veya sınırlarının tam olarak belirlenmemiş olması önemli değildir. Devletin ülkesi kavramı, ülke topraklarını onun üzerindeki hava sahasını ve yeraltındaki bütün topraklarını kapsar. Burada önemli olan, ülke toprakları içerisinde bir siyasi topluluğun etkili olarak yerleşmiş olmasıdır
- **Hükümet:** Etkili bir yönetimin var olması, bu yönetimin demokratik bir yönetim olması veya meşru bir yönetim olmasından ziyade, devletin ülkede yaşayan insanların günlük hayatını idare edebilme kabiliyetini ve bölgeyi yönetebilme kapasitesini ilgilendirir. Hükümetin etkin icra kontrolüne sahip olması ve bir başka devletin denetimine tabi olmaması gerekir. Bu aslında bir derece meselesidir ve bir kez devlet ihdas edildikten sonra, hükümet otoritesinin geçici yoksunluğu veya etkisini yitirmesi devlet olmak niteliğini ortadan kaldırmaz. Hatta devlet, hükümeti diğer devletlerin gücüne bağlı olsa bile, varlığını sürdürür.
- **Diğer devletlerle ilişki kurabilme yeteneği:** Burada bir devletin uluslararası kuruluşlarda ve diğer ülkelerde temsili önemlidir.³² Bir varlığın diğer devletler ile ilişkilere girebilmesi kapasitesi, onun etkin

³¹ Montevideo Convention on the Rights and Duties of States (1933). <https://www.ilsa.org/jessup/jessup15/Montevideo%20Convention.pdf> Erişim Tarihi: 18.06.2018

³² Köstem, Burç “Filistin’in BM’de Devlet Düzeyinde Temsilinin Hukuksal Sonuçları”, 2011, <http://www.usak.org.tr/print.php?id=293&z=2> Erişim Tarihi: 19.06.2018

icra kontrolünü sadece iç meselelerde değil, ama dış ilişkilerinde de uygulanabilmesini gösterir ve devletin 'egemenliği' veya 'bağımsızlığı' olarak da ifade edilir. Devlet olabilmek için, diğer bir devletin otoritesinden hukuken bağımsız olmalıdır. Eğer bir varlık uluslararası ilişkilerinde bir başka devletin talimatı altındaysa, devlet olarak tanınmak hakkını kazanamaz.

2. Federal devletler uluslararası hukuk açısından tek bir devlet olarak kabul edilecektir.
3. Devletlerin siyasal varlığı diğer devletlerin tanınmasına bağlı değildir. Bir devlet tanınmadan önce de varlığını ve bağımsızlığını koruma, kendi yargısını yapılandırma, yönetim örgütlenmesini oluşturma ve ulusal çıkarlarını koruma hakkına sahiptir. Uluslararası hukuka göre devletin yukarıda belirtilen haklarını kullanması diğer devletlerin onayına bağlı değildir.
4. Devletler hukuksal olarak eşit ve aynı haklara sahip olup yapacakları etkinliklerde eşit kapasiteye sahiptirler.
5. Devletlerin temel hakları hassas konular olup hiçbir şekilde müdahale yapılamaz
6. Bir devletin tanınması ile tanıyan devlet tanınan devleti uluslararası hukuk çerçevesinde bütün hak ve yükümlülükleriyle kabul ettiğini belirtir. Tanıma şartsız ve geri alınmaz bir işlemdir.
7. Bir devletin tanınması açık veya zımni (örtülü) olabilir. Örtülü tanıma ima şeklinde olabilir.
8. Hiçbir devletin başka bir devletin iç işlerine ve dış işlerine müdahale etme hakkı yoktur.
9. Devletlerin yargı sistemleri o ülkenin toprakları içinde yaşayan tüm sakinleri (yurttaşlar) için geçerlidir. Vatandaşlar ve yabancılar yargının ve ulusal otoritelerin aynı şekilde koruması altındadır. Bir ülkedeki yabancılar o ülkenin vatandaşlarından daha fazla hak ve ayrıcalık talep etme hakkına sahip değildir.
10. Devletlerin öncelikli (primary) amacı barışın korunmasıdır. Herhangi bir şekilde devletler arasında anlaşmazlık çıktığında bu anlaşmazlık Pasifik anlaşmasında yer alan barışçıl yollarla çözülmelidir.

İki Dünya Savaşı arası dönemdeki siyasal atmosferin Montevideo Konferansının gündeminin belirlenmesine etkin olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Montevideo Konferansından sonra bir oluşumun devlet olarak nitelendirilebilmesi için gereken koşulların neler olması gerektiği konusunda dünya üzerinde o dönemde var olan devletler arasında kesin bir uzlaşma sağlanamamıştır. Devletlerin bu kavramın belirsizliği ya da bu

kavramın tanımlamadaki isteksizlikleri bu temel sorunun çözümündeki en önemli engeldir. Şüphesiz bu durumun oluşmasına sebep olan en önemli gelişmelerden biri yukarıda ilk 10 maddesini açıkladığımız Devletlerin Hakları ve Görevlerine İlişkin Antlaşmaya ABD'nin ilk 10 maddesine çekinceler koymasındır.³³

Montevideo'nun devlet tanımına sınırlı katkılarına rağmen, konferans bir devlete müdahalenin hukuk dışı sayılması ve devletler arasında ekonomik ve siyasi işbirliği konusunda kriterleri belirlemek açısından önemli bir başarı sağlamıştır. Montevideo'da devlet kavramına ilişkin kodifikasyon çalışmalarında devletlerin eşitliği ve devletlere dışarıdan müdahale edilmesinin hukuk dışı olduğuna ilişkin konuları kodifike edilmiştir. Montevideo, uluslararası hukuk mekanizmalarının kurulmasında ve ülkelerin davranışlarının hesabını vermelerini sağlamada kritik bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Ancak genel olarak Montevideo Sözleşmesinin, devlet ve devletlerin tanınma sorunundan daha çok dış müdahale ile ilgili bir sözleşme niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

Montevideo'nun amacı daha yakın ekonomik ve siyasi bağlar geliştirmek, ABD ile Latin Amerika arasında dış müdahalenin yapılmaması ile ilgili karşılıklı güven sağlamaktır. Bu yönüyle Montevideo, uluslararası güvenlikte yeni bir açılım sağladığını söylemek mümkündür.³⁴ Amerika Kıtası Devletleri sürtüşmeli, müdahaleci ve çelişkili geçen yıllardan sonra üzerinde uzlaştıkları tek konu uluslararası güvenlik olarak ön plana çıkmaktadır. Montevideo ve ondan sonraki konferansların hepsi öncelikle güvenlik sağlama amacına yöneldiğini ifade etmek mümkündür. Sonuç olarak Montevideo, uluslararası toplumun devleti tanımlaması ve devletlerin tanınması konularını kesin olarak çözme de bu konuda günümüze kadar en çok referans alınan bir uluslararası kaynak olarak günümüzde de yer almaya devam etmektedir.

2.2. Montevideo Konferansı Sonrasında Tanıma Konusunda Yapılan Diğer Kodifikasyon Çalışmaları

Devletlerin tanınması sorunu 2. Dünya Savaşından sonra kurulan uluslararası sistem içinde de tartışılmaya devam ettiğini söylemek mümkündür. Örneğin 12 Nisan ve 9 Haziran 1949 tarihlerindeki Uluslararası Hukuk Komisyonu toplantısında tanıma sorunu ele alınarak devletlerin bireysel oluşumlardan toplu tanımaya geçişinin uluslararası hukukun gelişiminde bir aşama olduğunun önemine işaret edilmiştir. Ayrıca, tanıma sorununun hukuki bir problem olarak ele alınmasından çok siyasi bir problem olarak ele alındığını söylememiz mümkündür. Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK), tanıma sorununun

³³ Montevideo Convention on the Rights and Duties of States (1933). <https://www.ilsa.org/jessup/jessup15/Montevideo%20Convention.pdf> Erişim Tarihi: 18.06.2018

³⁴ Azarkan, s.45

Devletlerin Hakları ve Görevleri Tasarı Bildirgesinde kısa bir paragrafta ele alınamayacak kadar çok hassas ve içinde oldukça siyasi anlamlar barındıran bir konu olduğu ve konunun komisyon tarafından arzu edilen ve gerekli olduğu görülüp incelenmesi gereken 14 başlıktan biri olduğu sonucuna varmıştır.³⁵

Devletlerin ve hükümetlerin tanınma konusu Uluslararası Hukuk Komisyonu'nda 1949–1973 tarihleri arasında oldukça tartışılan bir konu olmaya devam etmiştir. 1973 yılındaki oturumda, gelecek çalışma programı görüşmeleri boyunca, çıkan ortak görüş; “hukuki sonucu olmamasına rağmen, devletlerin ve hükümetlerin tanınması hukuki düzenlemeye varmayan birçok siyasi problem meydana getirdiğinden, bir süre kenara bırakılması gerektiği şeklinde olmuştur.

Diğer taraftan Devlet olma niteliğinin neler olması gerektiği konusunda birçok çalışma yapılmasına karşılık bugüne kadar üzerinde anlaşılmiş ortak bir metin veya objektif standartlar belirlenememiştir. Buna karşılık BM Genel Kurulu 1974 yılında 3314 sayılı kararında saldırgan savaşa ilişkin bir tanım kabul etmiştir. Bu tanım içinde devleti tanıma soruları göz ardı edilerek, devlet kavramı kullanılmıştır.³⁶ Bununla birlikte Uluslararası Hukuk Komisyonu aynı yıl kodifikasyon çalışmaları için içlerinde devletlerin ve hükümetlerin tanınmasının da bulunduğu 14 başlık seçmiştir. Devlet kelimesinin tamamı ayrı bir resmi belge olarak ileri sürülmesi de, Uluslararası Hukuk Komisyonu genel bildiri ve kongrelerde önerilen tanımların temel özelliklerini dikkatle incelemiştir.³⁷

1949 yılında Devletlerin Hakları ve Görevleri Bildirgesi ile Devlet kelimesinin ilk kodifikasyon girişimi yapılmıştır. BM Özel raportörü Ricardo J. Alfaro devletin tanımının Devletlerin Hakları ve Görevleri Tasarı Bildirgesinde yeri olmadığını düşündüğü için tasarısında devletlere ilgili herhangi bir tanıma yer vermemiştir.³⁸ Çünkü Alfaro'ya göre “eğer bir devlet varlığını sürdürecektir koşulları sağlayamıyorsa devlet değildir, diğer yandan eğer bir devlet varlığı için gereken şartları yerine getiriyorsa o devlet vardır. Uluslararası Hukuk Komisyonu devletin anlamı konusunda bir fikir birliğine varılmasına gerek görmedi bu nedenle devletin tanımının Tasarı Bildirgesi'nde bulunmamasına karar vermiştir. Devlet teriminin uluslararası geçerliliği bulunan anlamda kullanılacağı kararlaştırıldı. Komisyon devlet teriminin daha önceden tanımlanmadan kullanıldığı, tanımın açıklanmasının yararlı bir amacı olmadığını belirtti. Devlet teriminin uluslararası geçerliliği bulunan anlamda kullanılacağı kararlaştırıldı. Bundan dolayı devlet kavramı tanımsız ve muğlak bırakılmıştır.³⁹

³⁵ Azarkan, s.41

³⁶ UN General Assembly Resolution, A/RES/3314/XXIX, Question of Defining Aggression, <http://www.un-documents.net/a29r3314.htm> Erişim Tarihi: 19.06.2018

³⁷ Azarkan, s.41

³⁸ Draft Declaration on Rights and Duties of States with commentaries, 1949

³⁹ Azarkan, s.41 – 42

2.3. Uluslararası Sisteme Etki Eden Devletlerin Tanınma Konusunda Belirledikleri Standartlar

Uluslararası sistem geçirdiği değişikliklere rağmen, Montevideo Sözleşmesinde yer alan, yeni bir oluşumun devlet sayılabilmesi için gereken koşullarda genel hatlarıyla bir değişikliğe gidilmediğini söylemek mümkündür. Ancak zaman içinde uluslararası sisteme etki eden bazı devletlerin yeni devletleri tanıma konusunda Montevideo'yu temel alan ancak ondan biraz kapsamlı standartlar ortaya koydukları görülmektedir. Tanıma konusunda kapsamlı standartlar belirleyen güçlü devletler içinde İngiltere, AB ve ABD'nin standartları oldukça önemlidir.

2.3.1. İngiltere'nin Yeni Devletleri Tanıma Standartları

İngiltere, tanıma konusundaki temel kriterlerini, yeni kurulan devletin **"...ülke topraklarının çoğunluğunu etkin olarak kontrol etmesi nüfusun çoğunluğunun makul bir gerekçe dahilinde yeni hükümete sürekli olarak mutlak itaat etmesini."** öngörmüştür. İngiltere, tanıma talebinde bulunan yeni bir devletin normal olarak tanınması için gerekli şartları şu şekilde belirlemiştir.⁴⁰

1. Sınırları açıkça belirlenmiş bir ülke ve nüfusun mevcudiyeti
2. Hükümetin ülke topraklarını kontrole muktedir olması
3. Dış ilişkilerinde bağımsız olması
4. BM Sözleşmesi ve ilgili diğer koşulları yerine getirmesi olarak özetlemiştir.

Esasında İngiltere'nin belirlediği bu standartlar yeni bir devletin sahip olması gereken ülke, nüfus ve egemenlik gibi asgari unsurların yanında diğer ülkelerle dış ilişki kurabilme kabiliyetini de içeren bir kıstas getirmektedir.

2.3.2. Avrupa Birliği'nin Yeni Devletleri Tanıma Standartları

AB'nin devlet ve hükümetlerin tanınması ve kendileriyle diplomatik ilişki kurulabilmesi için kabul ettiği 16 Aralık 1991 tarihinde *Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki Yeni Devletlerin Tanınmasına İlişkin Rehber İlkeler* başlıklı deklarasyon ile Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkan yeni devletlerin tanınmasına ilişkin genel hatları belirlemiştir:⁴¹

⁴⁰ Shaw, Malcolm N. (2008). *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 444-462

⁴¹ AB yayınladığı bu deklarasyonla bir devlete veya hükümete demokratik bir rejim niteliği atfederek tanınmasının kabullenilmesini şartlara tabi kılma yoluna gitmiştir. Aynı gün Avrupa Topluluğu Yugoslavya Beyanını da yayınlarak, Topluluk ve onun üye devletleri, belirli şartları yerine getiren Yugoslav cumhuriyetlerini tanıyacaklarını kabul etmişlerdi.

1. BM Sözleşmesi, Helsinki Nihai Senedi ve Paris Şartı kurallarına, özellikle hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları açısından saygı göstermek,
2. Etnik gruplar ve milli azınlıklara, AGİT çerçevesinde tanınan güvenceleri kabul etmek,
3. Sınırlara saygı göstermek ve ancak barışçı yollar ve ortak antlaşmalarla değiştirilebileceğini kabul etmek,
4. Silahsızlandırma ve nükleer silahların yayılmasını önlemek ve bölgesel güvenliğini sağlamak konusundaki bütün kurallara uymak,
5. Devletlerin halefiyeti ve bölgesel sorunlardan kaynaklanan uyuşmazlıkların antlaşma ve gereken hallerde tahkim yoluyla çözümlenmesini kabul etmek

Esasında AB tarafından belirlenen bu Tanıma işlemi, Avrupa İşbirliği ve Güvenliği Konferansı'nca benimsenmiş olan hukuk devleti, demokrasi ve insan hakları normlarının Avrupa Birliği üyesi bu devletler tarafından kabul edilmesine bağlı kılınmıştı. Böyle bir tutum, hukuksal olarak yeni bir düzenin oluşmasına kadar tanıma işleminin takdirî bir işlem olma niteliğini koruduğu için, sorun meydana getirmemiştir.⁴²

2.1.1. ABD'nin Yeni Devletleri Tanıma Standartları

ABD, 1976 tarihinde yaptığı açıklama ile ülkesinin tanıma konusundaki kriterlerini şu şekilde sıralamıştır.⁴³

1. ABD, uluslararası hukukun öngördüğü üzere, her devleti tanımak mükellefiyetinin bulunmadığı ve tanıma hakkının yeni devlete karşı kullanılmasının bu devleti mükafatlandırmak olduğu ilkesinden hareketle,
2. ABD makamlarının tanıma kararına varmaları için, geleneksel olarak kabul gören koşulların gerçekleşmesinin gerekli olduğunu saklı tutarak,
3. Söz konusu gerçekler arasında, belli bir ülkenin topraklarını ve halkını etkin olarak kontrol etmesi,
4. Örgütlenmiş bir hükümet yönetiminin ülkeyi idare edebilme iktidar yetkisi ile donatılması, uluslararası yükümlüklerini ifa edebilecek dış temsil yeteneğine sahip olması ve
5. ABD'nin, uluslararası toplum üyesi diğer devletlerin de tutum ve davranışlarını dikkate alarak yeni tanınacak kimlik hakkında karar vermesi olarak belirlemiştir.

⁴² Atay, Ender Ethem "Hukukta Meşruiyet Kavramı", Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu'na Armağan, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 1997, s. 158

⁴³ Shaw, 447-452

Görüldüğü gibi ABD'ye göre, uluslararası hukuk bir devletin diğer bir birimi devlet olarak tanınmasını zorunlu kılmaz; bu, o birimin bir devlet olarak tanınmayı hak edip etmediğine dair her devletin kendi görüşüne kalmıştır. Bu görüşe ulaşırken, Birleşik Devletler geleneksel olarak belirli durumların oluşmasına bakmıştır. Bu durumlar şunları ihtiva eder: açıkça belirlenmiş (sınırları çizilmiş) bir alanda ve nüfus üzerinde etkin kontrol, o alanın yönetiminde organize olmuş bir hükümet, dış ilişkileri yürütebilmek ve uluslararası yükümlülükleri yerine getirmek için etkili davranma gibi faktörler yer almaktadır. Birleşik Devletler ayrıca, o birimin uluslararası toplumu oluşturan devletlerin tanınmasını cezbedip cezbetmediğini de dikkate aldığıni söylemek mümkündür.

Sonuç

Uluslararası sistemde yeni devletlerin tanınması konusunda meydana gelen başlıca sorun uluslararası sistemin işleyiş şekli ve bu işleyişin sürekli değişim halinde olmasıdır. Ancak bu işleyiş şeklinde mevcut devletlerin uygulamaları arasında bir tutarlılık olmadığından bu alanda tam anlamıyla bir uzlaşma sağlanamadığı görülmektedir. Aslında uluslararası sistemin değişim sürecinde devletlerin politikalarında görülen bu tutarsızlık gerek uluslararası hukukta gerekse uluslararası ilişkilerde geçmişte ve günümüzde yaşanmakta olan ve büyük olasılıkla yakın gelecekte meydana gelebilecek birçok durumda sorunların kaynağını teşkil etmektedir. Çünkü günümüzde yeni bir devlet ortaya çıkarken mevcut bir devletin sınırları içinden çıktığından bu durum her ne kadar yeni devletin yapısında bir değişikliğe neden olurken (egemenlik, sınır ve nüfus açısından azalma) yeni devlet olma iddiasında bulunan devlet içinde bir statü değişikliğine (bağımsızlık, eşit ve muadil olarak görülmeye) neden olmaktadır.

Tanımaya konusunda yapılan birçok bilimsel çalışmada dikkat çekilen tutarsızlık ve uzlaşma eksikliği esas itibariyle devletlerin siyasi çıkarları ve dış politika tercihleri doğrultusunda yeni bir siyasal otoriteyi tanıma veya tanımamalarından kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle uluslararası sistemde yer alan mevcut devletler arasında belirli bir standart veya teamül olmadığından yeni ortaya çıkan siyasi oluşum bazı devletlerce devlet vasfıyla ödüllendirilirken bazı devletlerce yasa dışı ve illegal ayrılıkçı bir hareket olarak görülmektedirler. Bunun sonucunda yeni bir siyasal birim mevcut bazı devletler tarafından tanınırken bazıları tarafından da tanınmama sorunuyla yüz yüze kalmakta ve günümüz dünyasında anormal olarak görülen veya dünya siyasi haritasında yer alan kara delikler (black holes) olarak ifade edilmektedirler. Bu yerler esasında uluslararası ilişkilerde varlıkları kabul edilmeyen (places that do not exist) yerler olup, devlet benzeri birimler (state-like entities) şeklinde egemen devletlerin oluşturduğu uluslararası sistemde yerleri olmayan oluşumlar olarak görülmektedir.

Bununla birlikte bu oluşumlar normal bir devlette olması gereken asli unsurlara sahip olsalar da normal bir devlet gibi değildir. Çünkü bu birimler fiili olarak belirli bir toprak ve nüfus üzerinde etkin bir otorite kurmuş olmalarına rağmen uluslararası tanıma elde edememiş veya en fazla birkaç devlet tarafından tanınan oluşumlar olarak göze çarpmaktadırlar. Bu birimler varlıklarını meşrulaştırmak ve uluslararası toplum tarafından yeni bir devlet olarak kabul görmelerini sağlamak için çoğunlukla kendi kaderini tayin hakkı (right to self-determination) üzerinde ısrar ederlerken diğer taraftan uluslararası hukukta geçerli güçlü ilkelerden biri olan devletlerin toprak bütünlüğü (territoryal integrity) ilkesiyle yüz yüze kalmaktadırlar

Yeni bir siyasi otoritenin devlet olarak tanınması veya tanınmaması noktasında geçmişte olduğu gibi günümüzde de çoğunlukla uluslararası sistemi oluşturan büyük aktörlerin (devletlerin) tavırları ile o dönemin konjonktürel durumları belirleyici olmaktadır. Mevcut devletlerin toprak bütünlüğünü koruma ilkesi gereği uluslararası sisteme etki eden büyük devletler genel olarak diplomatik açıdan iyi ilişki içinde oldukları diğer devletlerde oluşan yeni devlet olma arzusundaki siyasi birimleri yeni devlet olarak tanıma konusunda sert direnç göstermektedirler. Hatta bazı durumlarda bağımsızlığını ilan eden yeni devletler çoğunlukla büyük devletlerin tabiri caizse “süngüleri” ile karşılaşmaktadırlar. Ancak diplomatik ilişkileri kötü olan mevcut devletler içinde oluşan yeni devlet olma arzusundaki siyasi birimleri tanıma konusunda ise büyük destek vermektedirler. Hatta bu tür oluşumları en başından beri kendileri destekleme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu nedenle söz konusu yeni siyasi oluşumlar bağımsızlıklarını ilan eder etmez büyük devletler tarafından kolaylıkla tanınmaktadırlar. Böylece hem mevcut devlete diplomatik bir mesaj verilmekte hem de onu uluslararası sistem içinde kendi sınırlarını dahi koruyamayan başarısız bir devlet imajı verilerek zor durumda bırakılmaktadırlar.

Bu açıdan, tanıma işlemi uluslararası hukukun egemen devletin tasarrufunda olan bir seçimlik hak olarak nitelendirilebilir. Buna göre, egemen devlet, uluslararası toplumdan ayrı ve bağımsız olarak bir devleti tanıyıp tanımamak konusunda kendi hür iradesi ile takdir yetkisini kullanır. Zira devlet bağımsızlığını ilan eden yeni kurulan devleti tanımak zorunda olmadığı gibi, tanımamak yolundaki tercihi ile uluslararası hukuku ihlal ettiği de söylenemez.

KAYNAKÇA

Atay, Ender Ethem “Hukukta Meşruiyet Kavramı”, Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu’na Armağan, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 1997, ss. 121–166

Azarkan, Ezeli Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması: Slovenya–Hırvatistan–Bosna Hersek, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008.

Bal, Ali “Devletin Uluslararası Sorumluluğunun Doğması” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006

Caşın, Mesut Hakkı, Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları Cilt 1, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Cavadov, Nurlan (2008). “Azerbaycan ve Birleşmiş Milletler”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.

Draft Declaration on Rights and Duties of States with commentaries (1949). http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/2_1_1949.pdf (16.06.2018)

Erdal, Selcen, “Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, 2005, s.159, ss.157–196

Grewe, Wilhelm Georg, The Epochs of International Law, Translated by Micheal Byers, Goettingen, Walter de. Gruyter, 2000.

<http://books.google.com.tr/books?id=b6LkdpfRNZgC&dq=wilhelm+g+grewe+international+law&pg=PP1&ots=gkBw-qHlt>- Erişim Tarihi: 18.06.2018

Kocaman, Selcen “Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2004.

Korman, Sharon, “The Right of Conquest, The Acquisition of Territory by Force in International Law and Practice “, Clarendon Press, Oxford, 1996.

Köstem, Burç “Filistin’in BM’de Devlet Düzeyinde Temsilinin Hukuksal Sonuçları”, 2011, <http://www.usak.org.tr/print.php?id=293&z=2> Erişim Tarihi: 19.06.2018

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States (1933). <https://www.ilsa.org/jessup/jessup15/Montevideo%20Convention.pdf> Erişim Tarihi: 18.06.2018

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri Cilt-3*, Turhan Kitabevi, 2004, Ankara.

Shaw, Malcolm N. (2008). *International Law*, Cambridge: Cambridge University Press

Şöhret, Mesut (2012), “Uluslararası Hukukta Diplomatik Tanınma: Güney Osetya ve Abhazya’nın Mevcut Statüsü”, *Uluslararası Kafkasya Kongresi Bildiriler Kitabı*, Kocaeli Üniversitesi, 2012, ss. 467–497

Turns, David “The Stimson Doctrine of Non-Recognition: Its Historical Genesis and Influence on Contemporary International Law”, *Chinese Journal of International Law*, Cilt 2, Sayı 1, 2003, ss. 105–143

UN Security Council Resolutions, S/RES/216, Southern Rhodesia, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/216\(1965\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/216(1965)) Erişim Tarihi: 18.06.2018

General Assembly Resolution, A/RES/3314/XXIX, Question of Defining Aggression, <http://www.un-documents.net/a29r3314.htm> Erişim Tarihi: 19.06.2018

UN General Assembly Resolution, (1960). A/RES/1514/XV, Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples,

<http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml>, Erişim Tarihi: 19.06.2018

UN Security Council Resolutions, S/RES/541, Cyprus, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/541\(1983\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/541(1983)), Erişim Tarihi:18.06.2018